

Gegrosseert

Ophuijden den 9^e October 1600 achtende

Attestatie

vijftich compareerden voor mij Gabriel

Valette not(ari)s publ(iek) ende de getuijgen naerge

noempt ... Benjamin Lisle ende Johannes vander

Thoorn beijde horlogiemaeckers wonende tot

Rotterdam, dewelcke verclaerden ende attesteerden ter

requisitie ende versoecke van m(eeste)r Sijmon Douw stadts

horlogiemaecker tot Rotterdam voors(eid), dat de

horologie, het sij tooren ~~kamer~~, camer ofte comptoir

wercke bij den requir(an)t volgens sijn inventie gepracti

seert, daer van hij Octroij heeft van de hoog moogende

heeren Staten Generael tenemaal verscheijden sijn

vande wercken van Salomon Coster, volgens den heer

Christaen Huijgens inventie ende de beweginge van den

requirants wercken op een ander fundament is

berustende, als de beweginge van wercken van voorn(oemde)

Salomon Coster horlogiemaecker alhier, volgens

de voors(eijde) inventie van heer Christaen Huijgens, daer

van hij mede Octroije ende attache heeft; voor eerst

om dat het nieuw gepractiseerde instrument, het

welck den voors(eijde) Douw in sijne horologie wercken

gebruijckt geen pendulum is, ofte perpendiculaire

beweging heeft, alsoo een pendulum los hangende

niet anders en wert bewogen als van sijn een onderste

// boven in centro met een toutgen

extremiteit ofte uijtterste punt // vast gemaect

sijnde, soo als de inventie van de voors(eijde) Huijgens is, die

alleen ende simpelijck in het pendulo is bestaende, bij

Galileo gepractiseert, soo hij Huijgens op de comparitie

Ten tijde van demonstra

bekent heeft, ende bij hem soo hij secht inde horogien

Archiefonderzoek en transcriptie uitgevoerd door Victor Kersing en Rob Memel. Citeren en parafraseren is toegestaan, bronvermelding wordt op prijs gesteld.

tie voor de heeren geappliceert ende lohangende door een
Blocq ende Ockers rinck in sijn circumferentie perpendiculariter bewogen
raden ordinaris wert, daer ter contrarie het instrument vande
inden voorsz voorn(oemde) Douws wercken volgens sijn inventie vast in
hove als commissarissen sijn centrum sijnde van onder ende van boven van beijden
gedaen

sijn extremitieiten ofte uijtterste punten door het centrum
niet geslingert dat maer
circulariter op de spil gedraeyt ende
alsoo bewogen wert, welcke beweginge noch bij Galileo ofte
eenige andere mathematici oijt is gepracticeert om de
uijren van de dach aff te meten (ons weetens). Al het
welcke bij demonstratie van de wercken der respective
inventien can aangewesen werden, ende oock aangewesen
~~werden~~ is, dat de voorn(oemde) Douws wercken door verscheijden
instrumenten (boven het generael voors. nieuwe
instrument in plaets vanden ouden onrust bij hem
gepracticeert) op andere manieren bewogen werden; soo
dat de beweginge ende de instrumenten van dien inde wercken
~~van dien in de wercken~~ volgens des voorn(oemde) Douws inventie te
enenmael verscheijden zijn van de voorn(oemde) Costers
wercken ende de beweginge van dien uijt een andere oorsaeck
is voorcomende, sulcx sij com(parant)en verclaeren dat de
selve respective inventien gansch niet naer malcande
ren in oorspronck van beweginge en gelijcken, dat
mitsdien de voors(eijde) Douws inventie geen veranderinge
is van de voorn(oemde) Huijgens inventie, gelijk sij com(parant)en
op de comparitie ten tijde vande voors(eijde) demonstratie
uijt den monde hebben gehoort # als dat de bol die de bovenste

van voorn Huijgens

ende Costers

beweginge inde voors(eijde) Douws nieuw gepracticeerde instrument maeckt, maer een onnodich bijvoechsel soude sijn twelck inder daet onwaerachtich is, maer van de substantie van beweginge van de voors(eijde) Douws nieuw gepracticeerde instrument om redenen dat wanneer de voors(eijde) bol op de eminentie boven het centrum staende wechgenomen soude werden, daer door het gehele voors(eijde) instrument bij hem Douw gepracticeert in effecte soude werde gebroocken, dienvolgens maer halff ende imperfect sijn ende bij consequentie sijn operatie naer behooren niet cunnen doen gelijk als het jegenwoordich doet, treckende sijn bewegingh van onder ende van boven uijt sijn centrum gelijk voors(eit) is. Vorder

verclaerden sij com(parant)en dat het radt het welck de uijren voort brengt niet alleen inde voorn(oemde) Douws toorn wercken schoon deselve opgewonden werden evenwel voort gaet ende gaende blijft ende dat ter contrarie het voors(eide) radt inde toornwercken van voors(eijde) Coster volgens de voorn(oemde) Huijgens inventie als het opgewonden wert terugge gaet gelijk sij com(parant)en verclaerden aen het werck tot Scheveninge gesien ende oock dat het pendulum in het selve toornwerck ontrent 25 a 26 voeten lanck is bevonden hebben. Maer verclaeren sij com(parant)en oock dat het voors(eijde) radt in de comptoir ofte camerwercken volgens de voors(eijde) Douws

inventie blijft gaende int opwinden door een nieuwe
ende extraordinaire raere inventie, die noijt voor deesen
haere wetens in eenige wercken gepractiseert is. Doch ~~xxxxxx~~
~~sijn xxxxxx~~ oock gesien te hebben dat het voors(eide)
radt in de comptoir ofte camerwercken vanden
voorn(oemde) Coster int opwinden mede wel blijft gaende,
de maer dat t sulcxgeschiet door een ander
manier, die voor desen is bekent ende gepractis
seert geweest ~~su~~ sulcx dat sij com(parant)en
dese haer verclaeringe sluijtende, eenpaerlijck,
rondelijck ende volmondich verclaerden ~~xxx~~ noijt
diergelijcke instrumenten, als waer door des voorn(oemde)
Douws horlogien bewogen ende opgewonden werden
in eenige horlogien gebruikt geweest en sijn. Ende
verclaerden sij com(parant)en de wercken van voorn Douw
van soodanige kunst ende operatie te bevinden dat
in cas haerluijden vrijstonde de wercken volgens beijde
de respectieue inventien te maecken sij luijden de
wercken niet souden willen maecken volgens de
voorn Huijgens inventie, maer alleen volgens de
voorn Douws inventie, presenterende alle het
geene voors(eijd) is sij com(parant)en des versocht bij

A met het
perpendicular

solemnelyc eeden nader te bevestigen. Gvendeende voor
redenen van wel wetenschap dat sij com(parant)en sijn
horlogie maeckers ende dat sij luijden de camer
ofte comptoir wercken van voors(eijde) Coster volgens
de inventie van voors(eijde) Huijgens gemaect daer

van hij ~~Coster?~~ Octroije heeft als voors(eijt) is, op
huijden op de comparitie vande demonstratie der
respective wercken die voor den heeren commisarissen
~~van haer~~ is gedaen daer bij ende present sijnde, hebben
gesien ende oock den voors(eijde) Costers toornwerck tot

pertinent gevisiteert

Scheveninge op huijden hebben ~~gesien~~. Aldus
gedaen ende gepasseert in s'Gravenhage ter presentie
van Sier Crijnen van Blinckerduijn ende Matheus
vander Maerle beijde inwonende burgers alhier
als getuijgen hier om versocht.

Benjamin Lisle

Johannes vander Tooren

Sier Crijnsen van Blijcenduijn

Matheus vander Maerle

GValette Not(ari)s Publ(iek

1658 10 9

Ophuijden den 10^e October 1600 achtende vijftich
coompareerden voor mij onderges. not(ari)s ende getuijgen
Johannes ende Adrianus Roussel beijde horlogie
maeckers wonende alhier. Ende verclaerden sij
comp(aran)t den inhouden van bovenstaende verclaeringe
in alle sijne deelen ende puncten waer ende waerachtige
te sijn, presenterende t'selve mede met eede
sterken ge.ende{?} voor redenen van wetenschap de wercken
volgens de respective inventien soo van camer
als thoorn wercken voor desen hebben gesien ende

rijpeliken gexamineert ter presentie van
Nicolaes van Adenchen ende Jonas Stalpart beijde
ordinaris bode deser stede als getuijgen hiertoe
versocht.

Johan Roussel

Adriaen Russel

Nijkolaes van Adrichem

Jan Stalpert

GValette Not(ari)s Publ(iek

gegrosseert

Achterevolgende de nominatie

demonstratie

van m(eeste)r Sijmon Douw gedaen bij verbale
van den 2^e October 1658 waer bij wij
ondergeschreven horlogie maeckers
versocht sijn te geven verclaeringe
off de respective horologien door
inventie vande heer Christiaen
Huijgens, waer van Salomon Coster
horlogie maecker alhier Octroije van
haer Hoog Mogenden ende attache van haer
edele groot mogende de Staten van Hollandt heeft
ter eenre ende d'voors(eijde) m(eeste)r Sijmon
Douw ter andere sijde, maer alleen
sijn verandert ende uijt een ende t'selve
fundament dan off d'selve door een
gansch nieuw inventie werden
beweecht.

Soo verclaeren wij onderges(chreven), dat ons inde comparitie van huijden den 10^e October 1658 voor de heeren ende m(eeste)rs Hugo Blocq ende Pieter Ockertse Raden Ordinaris in den Ed(ele) Hove van Hollandt, Zeelant ende Westvrieslandt als commissarissen vertoont sijn bij de voors(eijde) nieuwe horologien, ende ten weder sijde van pertijen aengewesen sijnde de pretense overeencominge ende diversiteijten van der selver inventien ende debatten daer over gevallen, daer uijt verstonden, dat d'voorn(oemde) Coster avoijeerde, dat de opwindinge van(de) horologien bij Douw gepracticeert volgens desselfs Octrojje bij hem Coster niet mochte werden nae gemaect, ende aengaende de verdere wercken oordeelen, dat de selve inventien teenemael divers sijn, gevende voor redenen, dat pertijen wedersijts selfs testonden, dat alle de instrumenten

„ in

ende constructie van dien „ ~~van~~ beijde nieuwe inventien verscheijden ende mitsdien de selve (wesende de oorsaecke vande beweginge) ende divers sijnde, de beweginge selfs divers moet wesen, twelck ons oock bleeck uijt dien het perpendiculum vande heer Huijgens boven van een koorde affhanght ende met een jucke ofte micke van d'eene naer d'ander sijde gedreven mitsgaders door een gewichte onder aen hangende

onderhouden ende

niet bewogen, maer in sijn gangh,, geregeert

wiert, ende ter andere sijde het instrument bij voorn(oemde)

m(eeste)r Douw, in plaets vanden ouden onrust, geinventeert niet en hanght, dienvolgens geen perpendiculum can genoempt werden, ende oock niet perpendiculariter beweecht wort, maer op een ronde spille vast staende met de selve circulariter uijt sijn centrum, soo wel met sijn bovenste als met het benedenste eijnde, niet gedreven, maer gedraeyt wort, oock niet met een affhangendt swaer, maer met een seer licht gewicht (op sijn bovenste eijnde geschroeft) ende seer geringe beweginge van dien 't heele horologie in ordre gehouden werdt, sonder dat wij verstaen, dat met wech neminge van 't bovenste eijnde van gemelte Douws nieuwe instrument, het selve eenige conformiteijt mette hebben Huijgens inventie heeft, wandt daer mede t' gansche fundament vande voors(eijde) nieuwe inventie van Douw wert wech genomen ende sijn instrument gebroken t welck indien men inde inventie vande heer Huijgens dede ende desselfs pendulum brack, soude gelijk vernietinge causeren, ende soo oock weder pertijen selfs toe stonden, dat haer concept was geweest, haer perpendiculum met sijn boven eijnde aen 't werck in centro vast te anncxeren, maer

't selve niet te hebben connen toe passen aen toorn horologien ende daerom haer perpendiculum, soo in groot als cleijne wercken hadde geinventeert separaet van t werck aff, te hangen ende het

pendulum beneden 't centrum in sijn circumferentie door aenrakinge van de voors(eijde) jucke off micke (mettet horologie bewogen werdende) gaende te houden, derhalven t'instrument van Douw aen t'werck in centro vast gemaect met het horologie ende niet separaet van dien als voors(eijt) gedraijet werdende een gans ander fundament ende inventie van beweginge heeft, ende oock soo aen groote als cleijne wercken indistructelijck vast gemaect can werden ende door het selve instrument het horologie tot onse verwondering in soo egalen gangh, sonder veranderinge gecontinueert wort, dat geen mathematicus daer van de proportie sal cunnen uijt rekenen, als door een indivilibele beweginge vande cnoop op t bovenste van 't instrument geschroeft de gangh van 't horologie grotelijcx verhaest

@ en(de) in perfectie gebracht#mitsgaders

of vertraecht@ wert, ende # oock de heere professor van Schoten, als onpartidige mathematicus bij de wederpartie genomineert, ende op de comparitie present (hoewel m(eeste)r Douw tot recompense duijsent guldens belooffde) die uijtrekeninge niet begeerde aen te nemen, waeromme wij bij ondertekeninge deses alsnoch affirmeren, dat de voors(eijde) respective inventien teenemael int geheel ende in ijder deel divers sijn, ende geen conformiteit int fundament van haere beweginge en hebben, daerinne teenemale overtuicht sijnde, uijt dien wij gesien hebben dat de wercken vande horologien uijt sijn loote gehouden wordende, Huijgens perpendiculus

nae de natuijr van alle perpendiculen

de egaliteit van sijn beweginge,, verliest

,, en

„nae de natuijre van een circulaire beweginge

F uijtte

ende het instrument van Douw,, daer door in sijn

perfecte affdeijlinge

gaende blijft mits dien

beweginge onverhindert blijvende nootsaeckelijck

des tijt van beijde inventien

@perpendiculair, [?].....een circulair ende alsulx

geensints kan worden

geen@ divers fundament van beweginge hebbendeheeft F

geinsereert dat

belovende t geene voors(eijde) nae gedaene

de selve daerommeen ende

aennaeminge met solenmelen en eeden te bevestigen

t selve fundament van

Actum heden de 10^e October 1600 achtenvijftich

beweginge soude hebben

en men in alle horologien

Paulus Moubach

(die van perfecte affdelinge

Jorijan van den Bose

des tijts geinventeert sijn)

Wij present als getuijge

tot bewijs van conformiteit

GValette Not(ari)s Publ(iek

zien uiten moet de affdeelinge

des tijts nemaer de oorsaeke

ende maniere van beweginge daer door

den voorseide affdeelinge wert

voortgebracht de welke

inde werken als voorseit

teenemaal different sijn.

Ik onderges. meester inde vrije Consten sijnde present
geweest ten tijde vande bovenstaende demonstratie
der respective nieuw horologien aldaer vermeldt deselve
geexamineert, ende partijen respective demonstratien
gehoort ende gesien hebbende mitsgaders dese boven

staende schriftelijke demonstratie verclare mij in alles
met deselve te conformeren, omme redenen aldaer per
tinentelijk verhaelt ende gededuceert. In s'Gravenhage
desens 10e.... Octobris 1658

D. van Nieuwenhove